

НАУКА НА ПОЧАТКУ ІІІ ТИСЯЧОЛІТТЯ І МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО ПЕРЕД МАЙБУТНІМ

На початку ІІІ тисячоліття населення Землі стає свідком вражаючих успіхів науки. Її вплив на людське співтовариство настільки переконливий і грандіозний, що його, здавалося б, не можна піддавати сумніву. Але, незважаючи на це, людство в особі представників науки і широких пересічних мас нерідко з великою тривогою і стурбованістю дивиться в своє майбутнє. Світ нині став надто небезпечний для життя людини: локальні війни, терористичні акти, найбільш витончені форми вбивств, що знижують цінність людського життя, – ось що постає сьогодні перед нами, викликаючи почуття страху за майбутнє наших дітей і онуків.

Сьогодні політики активно розмірковують на тим, як позбутися залежності від нафти, вугілля, газу і атомних станцій. Ще не забулися наслідки “зеленої” хімічної революції Агропрому в 60-х рр. ХХ ст., а вже лякає справжнє обличчя медичного й фармакологічного бізнесу. Здається, всім і всюди управляє піраміда влади й банківської системи, яка значно гірша за “МММ”. Поширюються думки про глобальну матрицю структури влади і кінцеву мету закулісних кардиналів, про загрозу євреїв чи антисемітів, теоретики яких твердять про небезпеку принципу “поділяй і володарюй”.

Дослідники не можуть не задаватися питанням, чи спроможне людство змінити трагічну реальність, чи воно приречене на самознищення. А це пов’язане з відповіддю на питання про зв’язок науки з мораллю, про втрату людством основних моральних принципів існування.

Одні пов’язують втрату моральності з непереборною пристрастю певної частини людства до володіння, примноження свого капіталу, з прагненням “мати, а не бути”. Інші у всіх бідах звинувачують науку, науково-технічний прогрес. При цьому пропонуються різні механізми протидії існуючій ситуації: гуманізація наукового пізнання, гуманітаризація освіти тощо. Багато висловлено ідей і про потребу об’єднання науки, способу життя людини, далекої від світу науки, але – на світській основі.

Одним із етичних моментів у діяльності науковця є проблема його соціальної відповідальності перед суспільством за свої відкриття. Вона загострилася якихось 60–70 років тому, з того часу, як у фашистській Німеччині лікарі і вчені “в ім’я прогресу науки” почали проводили експерименти над в’язнями гітлерівських концтаборів, а в СРСР – “в ім’я перемоги комунізму” вчені вдалися до психологічних і медичних експериментів над інакомислячими, які ... заважали будівництву комунізму! І якщо перших, як виразників тоталітарної науки, засудив Нюрнберзький трибунал, то других нагороджували орденами й медалями, а лідеру

радянської імперії й сьогодні зводять ідолів! Хоча в обох випадках моральний вибір вчених обернувся пособництвом антигуманітарним силам.

Громадськість України засуджувала дії США, чий літак в 1945 скинув атомні бомби на мирні японські міста, а в 60-х роках спрямували тонни діоксину на територію В'єтнаму. Проте рідко хто відкрито в Україні говорив про злочинні дії політиків і науковців СРСР, які сприяли випробуванню ядерних і водородних бомб в Казахстані й на Новій Землі, що забрали й скалічили тисячі людських життів.

У зв'язку з досягненнями генної інженерії та молекулярної біології вчені-генетики оголосили мораторій на експерименти, пов'язані з втручанням у генетичну природу людини. Вони першими попередили громадськість про можливу небезпеку, пов'язану з експериментами в цій галузі. Це засвідчило, що соціальна відповідальність вчених перед суспільством може вплинути на вибір напрямків дослідження. Визначені області, в яких передбачається призупинити наукові експерименти з огляду на сумнівність їхніх результатів. Відповідальність науковців не знімається навіть тоді, коли контроль за використанням досягнень науки знаходиться в руках реакційних соціальних сил, які стоять при владі, а це насамперед стосується постсоціалістичних країн, де демократія кульгає аж занадто вже.

На жаль, і сьогодні значна частина вчених вважає, що в основу наукової діяльності має ставитися лише "раціоналізм", "критичний розум", що використовують одночасно розум і досвід, що включають в себе здоровий глузд, практичну мудрість, скептицизм. А "критичний розум" породжує "критичний інтелект", який робить акцент на науку, що, мовляв, допомагає людині дати правильну оцінку навіть моральних норм і принципів. При цьому під духовністю, незважаючи на її етимологію (від "душа", "дух"), часто розуміють її нерелігійний зміст.

Але ці сподівання не виправдалися. "Секулярний гуманізм" не зміг завоювати широкого громадського визнання. Бо спокуса трансцендентним, здається, ховається в самому серці людини. Воно постійно зваблює людей картинами надприродних реальностей, руйнуючи силу критичного мислення і змушуючи прийняти раціонально необґрунтовані системи світорозуміння. Сьогодні питання про стосунки моралі й науки переходить у питання про стосунки релігії й науки. Нехтування моральними імперативами породили Чорнобиль, злочинність, корупцію, "тушок" в політиці, еміграцію молоді в країни Європи й Америки тощо.

В країні простежується не тільки відсутність єдності науки, моралі й релігії, а й зниження ціннісного статусу науково-раціонального досягнення світу, підриг морально-правових норм, які є ключовими при переході до постіндустріального суспільства. Наука без моралі, втілена в діях електронних ЗМІ, в руках певних соціальних сил стає засобом деформації суспільної свідомості, головним чином молодого покоління.

Важливо, щоб людина засвоювала не тільки знання, але й моральні принципи, що кладуть заборону на небезпечні способи експериментування. При цьому моральність стає необхідним елементом у сучасній техногенній

культури, і нова парадигма обумовлює необхідність етичного регулювання через освіту та ЗМІ пізнавальної й технологічної діяльності людини, яка має совість, якій не чужі релігійні ідеї, що дають змогу усвідомити свою відповідальність за цілісність Космосу.

Мозговий, І.П. Наука на початку III тисячоліття і моральна відповідальність вченого перед майбутнім [Текст] /

І.П. Мозговий, А.О. Васюріна // Наука XXI століття, індустрія хай-тек і сучасна освіта. – Суми: СумДУ, 2012. – С. 35–37.